

РОЗДІЛ II. ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

УДК 373.2:373.211.24

Н.М. Колосова

Євпаторійський педагогічний факультет
РВНЗ "Кримський гуманітарний
університет" (м. Ялта)

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті характеризується педагогічна підтримка як особлива педагогічна діяльність, спрямована на розвиток самостійності та індивідуальності дитини. Розглядаються можливості використання педагогічної підтримки в освітньому процесі дошкільних закладів.

В статье представлена характеристика педагогической поддержки как особой педагогической деятельности, направленной на развитие самостоятельности и индивидуальности ребенка. Рассматриваются возможности использования педагогической поддержки в образовательном процессе дошкольных учреждений.

The description of pedagogical support as a special pedagogical activity directed on the development of child's independence and individuality is represented in the article. The possibilities of using pedagogical support in the educational process of preschool establishments are examined.

Постановка проблеми. Українською освітою взято курс на гуманізацію як провідний принцип побудови відносин у системі "діти – соціум". Реалізація мети гуманістичної парадигми: розкриття природного потенціалу дитини можливо через функціонування освітньої системи, заснованої на наданні педагогічної підтримки, на засадах дитиноцентризму, що принципово відрізняється від традиційних підходів до організації виховання і навчання дітей. Здійснюючи педагогічну підтримку, вихователь прагне не керувати дитиною та процесом її розвитку, а створювати умови для її самовизначення та самореалізації, допомагати у розв'язанні проблем, підтримувати у становленні її самості.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження у сфері підтримки як виду педагогічної діяльності активно ведуться у пострадянському просторі з 90-х років ХХ століття. Значний внесок у вивчення сутності та змісту підтримки зробили К.О. Александрова, Т.В. Анохіна, В.П. Бедерханова, О.С. Газман, Ф.І. Кевля, Н.Б. Крилова, Р.О. Літвак, Н.М. Михайлова, А.В. Мудрик, Л.Я. Оліференко, Б.Е. Фішман, Н.Е. Щуркова, С.М. Юсфін, І.С. Якіманська та ін.

На становлення технології педагогічної підтримки вплинули ідеї класиків світової педагогічної думки щодо збереження індивідуальності та самоцінності дитини у процесі вільного виховання (Ф. Дистервег, Дж. Дьюї, Я.А. Коменський,

І.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Л.М. Толстой, К.Д. Ушинський, Ф. Фребель). Положення, на яких ґрунтується педагогічна підтримка, відображені в зарубіжній психології (А. Маслоу, К. Роджерс).

Про необхідність підтримки особистісного розвитку дитини йдеться в дослідженнях вітчизняних учених (О.Л. Кононко, С.Є. Кулачківської, С.О. Ладивір, Т.О. Пироженко, Т.І. Поніманської), що засновують свою теорію і практику на позиціях захисту інтересів дошкільників.

Водночас, у практиці сучасної дошкільної освіти педагогіка підтримки, на жаль, не реалізується сповна. Це пов'язано з тим, що дуже не просто перекваліфікуватися із традиційного педагога у вихователя, який замість того, щоб пропонувати відповіді, пробуджує запитання. Окреслене потребує не лише інших педагогічних технологій роботи з дитиною, але й іншого світогляду. Замість прагнення до уніфікації вихователь, який реалізує педагогічну підтримку, спрямований на збереження й культивування різноманітності, розвиток індивідуальності дитини, надання адресної допомоги у подоланні певних проблем.

Аналіз сучасних наукових досліджень дозволив зробити висновок, що феномен “педагогічна підтримка” має недостатнє наукове осмислення як важливий компонент системи дошкільної освіти.

Мета статті – обґрунтувати сутність педагогічної підтримки, щоб надалі її технологізувати та забезпечити широке впровадження у практику роботи дошкільних закладів.

Виклад основного матеріалу. Здійснимо термінологічний аналіз поняття “педагогічна підтримка” (схема 1).

Схема 1. Термінологічний аналіз поняття «педагогічна підтримка»

О.С. Газман розглядав педагогічну підтримку як відносно самостійне явище освіти, вважаючи, що навчання та виховання здебільшого пов'язані із соціалізацією, ідуть до дитини ніби ззовні, співвідносячись із соціальними нормами та цінностями, а педагогічна підтримка спрямована на процес індивідуалізації й здійснюється тільки в ситуації взаємодії дорослого та дитини. Він наголошував, що педагогічна підтримка є самоціннісною професійною діяльністю, спрямованою на створення умов для саморозвитку дитини [3].

Т.В. Анохіна, вивчаючи підтримку, відзначає, що її зміст полягає в розкритті того, що у дитини є в наявності (можливо, на недостатньому рівні), тобто підтримується “саморух”, розвиток “самості”, самостійності людини [2].

К.О. Александрова визначає поняття “педагогічна підтримка” як створення атмосфери, у якій дитина чітко знає – у неї є на кого покластися: «ми поруч, ми разом». Автор відзначає, що педагогічна підтримка – процес створення педагогом групи умов, серед яких можна виділити:

а) первинні, що включають емоційний фон для того, щоб дитина в певній навчальній або життєвій ситуаціях змогла свідомо й самостійно здійснити адекватний вибір поведінки або джерел інформації, що не суперечать ані її особистісно-значущим цінностям, ані культурним традиціям;

б) вторинні – щоб дитина могла самостійно діяти згідно із ситуацією цього вибору навіть під час стикання з будь-якими проблемами [1].

Н.М. Михайлова та С.М. Юсфін зазначають, що підтримка – особливий напрямок педагогічної діяльності, який послідовно розвиває принципи особистісно орієнтованої освіти. Вона (педагогічна підтримка) не тільки проголошує дитину суб'єктом освіти, але й забезпечує суб'єкт-суб'єктні, рівноправні, довірчі відносини дорослого та дитини, спрямовані на розв'язання проблем, подолання труднощів у різних сферах її життя, на індивідуальний саморозвиток [6].

Особливий інтерес викликають дослідження Н.Б. Крилової, в яких вказується на розходження між процесом виховання й підтримкою: “...педагогічна підтримка – це діяльність на рівні “особистість – особистість”, коли спілкування “очі в очі” виявляє споріднення душ” [5, 87]. Н.Б. Крилова розглядає цю діяльність у широкому соціокультурному контексті як елемент будь-якого співробітництва та взаємодії, оскільки вважає педагогічну підтримку проявом позитивного ставлення до діяльності людини й готовності сприяти її ініціативам і самореалізації.

Отже, педагогічна підтримка розглядається вченими як: особлива педагогічна діяльність, що забезпечує розвиток індивідуальності дитини, її самореалізації у процесі освіти; принцип дії, орієнтований на створення умов для подолання дитиною перешкод в інтелектуальному, моральному, емоційно-вольовому розвитку; процес спільного з дитиною визначення її інтересів, шляхів розв'язання проблем, що допомагають самостійно досягати бажаних результатів у різних сферах життєдіяльності.

Дитина дошкільного віку, як ніяка інша, має потребу в розумінні, прийнятті, особливих стратегіях і тактиках освіти, в озброєнні механізмами та засобами саморозвитку. Саме тому постає необхідність у ретельній розробці ідей педагогіки підтримки в дошкільній освіті. Реалізація вихователем цих ідей у педагогічній практиці сприяє знаходженню дошкільником упевненості в собі, підкріпленню того позитивного, що є в особистості дитини, утримання від того, що заважає її розвитку. Завдяки педагогічній підтримці в дитини підтримується позитивна заданість, а також прагнення до самостійності, саморозвитку й самореалізації.

Необхідно відзначити, що в основі педагогічної підтримки лежать основні положення дитиноцентризму, що є дуже важливим аргументом на користь використання підтримки в дошкільних закладах:

- цінність особистості: потрібно сприймати дитину такою, яка вона є, потрібно дозволити дитині бути природною, цілісною, тобто відмовитися від оцінного підходу;
- унікальність особистості: визнання за дитиною права на неповторність, несхожість внутрішнього світу;
- непередбачуваність особистості: право вибору поведінки, ухвалення рішень, право дитини на можливу помилку, право мислити своїми образами – тобто допомога в пізнанні себе й оточуючих [7, 203].

І.Л. Кордубан виражає суть педагогічної підтримки через поняття: “проблема”, “захист” і “самостійність”. При цьому “проблема” – це індивідуальна характеристика, що виражає домінуючий негативний стан особистості в конкретний момент та пов'язана з неможливістю усунути причину, що викликає такий стан. “Захист” припускає забезпечення фізичної, психологічної, моральної безпеки дитини, відстоювання її інтересів і прав. “Самостійність” – результат спільної діяльності педагога й дитини, що виражається у здатності останньої без сторонньої допомоги та контролю

вирішувати власні проблеми [4].

У цілому “проблема” для педагогічної підтримки є особливим предметом, в якому одночасно є минулий досвід дитини та резерви для її вирішення у майбутньому. Педагог, використовуючи особливості проблеми, дає дошкільнику можливість зробити її предметом перетворення, у результаті чого удосконалюється сам. Найбільш успішно це можна здійснити в умовах проблемної ситуації, яку діти самі оцінюють як перешкоду, що звертає їх увагу і позначається на почуттях, що у свою чергу викликає потребу діяти. У цьому випадку вихователю немає необхідності мотивувати дитину, у неї цей мотив наявний як природне спонукання до діяльності.

Основним моментом педагогічної підтримки є формування у свідомості дитини уявлення про те, що для здобуття незалежності необхідно навчитися розв’язувати проблеми та розуміти, чому вони виникають (тобто займати рефлексивну позицію щодо проблеми й на цій основі самостійно будувати цілісну діяльність для її вирішення). У результаті міркування дитина має вибрати те, що їй необхідно робити (тобто поєднати свої “хочу” зі своїми “можу” і “не можу”). При цьому завдання вихователя полягає не стільки в тому, щоб ставити перед дитиною спрямовуючі питання, а в тому, щоб стимулювати думки щодо проблемної ситуації, в якій вона знаходить своє нове “Я” й одночасно змінює свої погляди.

Оскільки підтримка є відгуком педагога на реальну проблему дитини, то дорослий повинен не лише зуміти побачити, виявити існування самого факту наявності цієї проблеми, але й зрозуміти, як він сам її бачить, розуміє, відчуває. Можливо, педагог виявить, що у свідомості дитини проблема як ситуація, у якій вона, насамперед, сама повинна визначитися й активно діяти, відсутня. Як наслідок – відсутня суб’єктна позиція, на яку педагог може покластися, сприяючи дитині, посилюючи її активність та шанс щодо успішного розв’язання проблеми.

У зв’язку з цим педагогу важливо визначити дійсну необхідність своєї присутності у розв’язанні проблеми й можливості її перенесення в освітню ситуацію. Для цього потрібно усвідомлювати моменти наявності:

- факту утруднення, що викликає у дитини негативні емоції, тримає її в напруженні, може становити для неї певну загрозу;
- передумов, які вказують на те, що в майбутньому можуть виникнути обставини, які реально становитимуть загрозу для дитини;

- реальної ситуації, яку дитина сприймає та переживає як проблему.

Варто звернути увагу на те, що в перших двох випадках мова йде про загрозову ситуацію, а у третьому наголошується на тому, що дитина, зіштовхнувшись у реальному житті із ситуацією, що викликає переживання, усвідомлює її як проблему та готова до активних дій.

Педагогічна підтримка має єдину концептуальну основу, але припускає тактичне різноманіття. Вихователь проектує і реалізує свою діяльність, досліджуючи ставлення дитини до проблеми, з огляду на її характер, обставини виникнення, а також ті умови, які можуть вплинути на бажання дошкільника діяти. Це створює системне уявлення про проблему та відповідні тактики в ситуаціях за яких:

- страх блокує дії дитини (педагог вибере тактику захисту);
- дитина не вірить у себе (педагог реалізує тактику допомоги);
- дитина переоцінює себе, а тому виключає аналіз і вибір оптимальних варіантів рішення (педагог через тактику сприяння ініціює його самоаналіз, розширюючи обрії свідомості);
- дитина адекватна у розумінні проблеми, але в неї об'єктивно не вистачає власних сил для її розв'язання (педагог через тактику взаємодії допоможе освоїти дитині механізм договору).

Ці тактики ("захист", "допомога", "сприяння" і "взаємодія") у сукупності є процесом розвитку здатності дитини бути суб'єктом власної життєдіяльності. На практиці вони виконують низку функцій: профілактики, корекції проблемних ситуацій; розвитку здатності управляти проблемою, переводячи її у предмет діяльності. Варіюючи тактики, педагог надає реальну підтримку дошкільнику, відстежує динаміку розвитку суб'єктного досвіду та утримує мету підтримки як стратегію, спрямовану на розвиток індивідуальності дитини. Тактики педагогічної підтримки дозволяють більш точно подати: які саме засоби будуть адекватні певній проблемній ситуації; як можна, формуючи суб'єктну свідомість дитини, перевести ситуацію з життєвої в освітню; як підкріпити цей перехід розширенням безпосереднього досвіду дитини в успішному вирішенні значущих для неї ситуацій.

Очевидно, що вихователю необхідно так організувати спеціальну діяльність з підтримки, щоб вона сприяла поступовій зміні позиції дошкільника з пасивної на активну як суб'єкта діяльності з розв'язання проблеми. У цьому полягає значуща та діяльнісна динаміка педагогічної підтримки, яка

складається з кількох послідовних етапів: спільне з дитиною виявлення проблеми; виявлення тих можливостей, які реально (або потенційно) присутні в неї, та проектування діяльності для подолання проблеми доступними способами або розвиток тих можливостей, які можуть бути реально розвинені. Те, що залишається за межами можливостей дитини, повинно бути вирішене педагогом, який також проектує свою діяльність і відповідає за неї.

Професійна компетенція вихователя полягає в тому, що він, зважаючи на можливості дитини, на розуміння механізмів, які впливають на її самооцінку, знаходить адекватні способи підтримки її прагнення успішно розв'язати проблему. Розуміючи сильні й слабкі сторони дитини, педагог допомагає дошкільнику реалізувати свої сили і доповнює їх там, де дошкільник, сам упоратися не може.

Практичний досвід засвідчує, що під час здійснення педагогічної підтримки стосунки дорослого й дитини будуються без використання відкритих і прихованих форм впливу. Стиль цих стосунків – розуміючий, сприйнятий. Недаремно вчені називають педагогічну підтримку педагогікою глибинного спілкування, в якому зустрічаються не вихователь і вихованець, а дві різних особистості, яким є що сказати одна одній. Успішність такого спілкування можлива за умови дотримання таких принципів:

1. Згода дитини на допомогу й підтримку (вона або сама просить про допомогу, або не відкидає її, коли пропонують). Необхідне втручання здійснюється лише у випадку небезпеки для життя і здоров'я, у ситуації асоціальної поведінки.

2. Пріоритет самої дитини у розв'язанні власних проблем. Педагог лише створює для цього умови, вникає в суть проблеми й пропонує свою допомогу, впливаючи на самостійність дії дитини.

3. Співробітництво, сприяння. Ця умова припускає процес спільного руху для подолання перешкод.

4. Дотримання принципу конфіденційності. Тільки за повної довіри до вихователя допомога буде прийнята й, можливо, стане імпульсом до активної внутрішньої роботи.

5. Доброзичливість і безоцінливість. Наявність емоційної тональності у взаємодії з дитиною може бути запорукою як успіху, так і неуспіху в здійсненні підтримки.

6. Захист прав та інтересів дитини на всьому просторі її життя. Тут педагог

є адвокатом, за будь-яких обставин підтримуючи сторону дошкільника. Навіть коли він порушує загальноприйняті норми, необхідно шукати можливість “пом’якшити покарання”, маючи на увазі, що кожний має право на помилку.

Підтвердження цих принципів ми знаходимо у К. Роджерса, який, досліджуючи внутрішні джерела зростання дитини, виділяє такі важливі умови цього процесу:

а) природність, дійсність, щирість педагога у вираженні своїх почуттів, здатність його “бути самим собою”;

б) турбота й прийняття дитини такою, яка вона є, ставлення до неї як до особистості, яка заслуговує на увагу;

в) емпатія, сензитивне розуміння, уміння поглянути на дитину з її власної точки зору, емоційний контакт зі світом чуттєвого досвіду дошкільника [8].

Сучасний стан і перспективи розвитку педагогічної підтримки в дошкільній освіті дозволили виявити значущість такого напрямку професійної підготовки майбутніх вихователів, як підготовка до реалізації педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. На нашу думку, результатом такої підготовки повинні стати:

- гуманістичне ставлення до дитячої особистості, що проявляється в орієнтації не на абстрактний ідеал, а на потреби і внутрішні можливості кожного дошкільника, щирий інтерес і любов до дітей;

- знання вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку, особливостей їх психічного розвитку, а також уміння і навички організації особистісно орієнтованої взаємодії з дітьми дошкільного віку;

- володіння методами педагогічної підтримки дітей дошкільного віку, що виражається в умінні чітко визначати мету підтримки, прогнозувати її результат, виділяти основні етапи й найбільш ефективні прийоми підтримки;

- високий рівень розвитку емпатійних і перцептивних навичок, здатність установлювати емоційно-позитивний контакт із дітьми і діяти не тільки на основі “афективного розуміння”, але й з позиції самої дитини, змінюючи своє поведіння відповідно до реакцій дітей;

- високий рівень розвитку рефлексивних умінь і навичок, що дозволяють адекватно оцінювати власне поведіння і вчинки дітей;

- мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності, прагнення до саморозвитку і професійного зростання, творчий підхід до вирішення педагогічних завдань.

Висновки. Отже, педагогічна підтримка дошкільника – це реальна, розуміюча педагогіка, що, на відміну від педагогіки впливу, може ефективно вирішувати завдання змін особистісних якостей і дитини, і дорослого, оскільки вони обоє гнучко змінюють свою поведінку і спільно будують простір співробітництва. Педагогічна підтримка реалізує потребу суспільства в побудові гуманістичної освіти. А це, у свою чергу, обґрунтовує необхідність у цілеспрямованій професійній підготовці майбутніх вихователів у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Е. А. Педагогическая поддержка культурного самоопределения как составляющая педагогики свободы. / Е. А. Александрова. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2003. – 200 с.
2. Анохина Т. В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования / Т. В. Анохина // Новые ценности образования: забота – поддержка – консультирование. – М. : Инноватор, 1996. – Вып. 6. – С. 71 – 80.
3. Газман О. С. Неклассическое воспитание. От авторской педагогики к педагогике свободы. / Газман О. С. – М.: Издательский дом “Новый учебник”, 2003. – 320 с.
4. Кордубан И. Л. К вопросу о содержании понятия “поддержка” в современной педагогической практике. / Л. И. Кордубан // – Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия “Гуманитарные науки”. – 2005. – № 4. – С. 78 – 82.
5. Крылова Н. Б. Свободное развитие ребенка в семье и школе: Культурные практики детей. / Крылова Н. Б. – М.: Сентябрь, 2007. – 192 с.
6. Михайлова Н. Н., Юсфин С. М. Процесс совместного преодоления, или Педагогическая поддержка ребенка как предмет управления. / Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфин // Директор школы. – 1997. – № 2. – С. 3 – 13.
7. Разбегаева Л. П. Универсальные гуманистические ценности как методологический источник проектирования содержания гуманитарного образования / Л. П. Разбегаева // Теоретико-методологические проблемы современного воспитания : сборник научных трудов. – Волгоград : Перемена, 2004. – С. 203 – 207.
8. Роджерс К. Взгляд на психотерапию: становление человека : Роджерс Л. К.; пер. с англ. [под общ. ред. и предисл. Е. И. Исепиной]. – М. : Прогресс : Универс, 1994. – 480 с.

УДК 371.134: 004.738.5

І.В. Корейба

Київський національний
лінгвістичний університет

МОЖЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ З УРАХУВАННЯМ ЇХ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ СТОСОВНО ВИКЛАДАЧА ТА УЧНЯ

У статті досліджується вплив Інтернет-середовища на користувачів, обґрунтовуються можливі шляхи уникнення його негативних наслідків; визначаються основні можливості веб-ресурсів для викладачів та учнів; аналізуються вміння, необхідні